

De nyttige Sten og et Par af deres Mestre

Af T. Tobiassen Kragelund

Hvor langt vi skal tilbage i Tiden, da Overfladestene paa Markerne er fjernet, kan kun blive Gætteværk. Vi ved kun, at Oldtidsmanden eller Stenaldermanden maatte vælte eller slæbe Overfladestene bort for at kunne dyrke Jorden. Kun naar en enkel Sten var for stor, maatte den blive liggende. Paa de forladte Oldtidsmarker, Digevoldingerne, kan vi se, hvordan Stenene er sanket af Markerne og lagt i Dynger i Voldene, især i Hjørnerne. De helt store Sten blev senere i Tiden slæbt sammen, da Kirkerne blev bygget, og de næststørste da Kirkegaardsdigerne blev stablet op.

Vi er klar over, at det er Hundreder og atter Hundreder af Læs, der er transporteret paa den Tids skrøbelige Køretøjer eller paa Slæder og ad de daarlige eller helt vejløse Strøg.

De mindre Sten er passende til Stenbro (Haandsten). De mange Udgravninger af Oldtids Bopladser og Hustomter, der er foretaget i de senere Aar, har vist, at man undertiden har anvendt Sten som Fyld, til støtte for Stolper eller som Ildsteder, men tillige, at man meget ofte har brugt dem til Sten-

bro, undertiden uordentlig lagt sammen som i Strandegaardhuset, undertiden smukt og omhyggeligt, fortrinsvis foran Indgangsdøren, dog ser man ogsaa, at her kan være lagt en enkelt større, flad Sten, en Trædesten. I Tidens Løb er der kørt mange Hundreder, ja, Tusinder Læs Sten fra Landet til Købstæderne, alene Sten til Gaardspladsen i een af vore gamle Købmandsgaarde krævede mange Gange tyve Læs. Et Læs kaldtes dengang stort, naar Vægten var lig det, to Mand kunde løfte.

Kommer man ind paa saadan en gammel stor Gaardsplads i Ribe eller Varde, staar man uvilkaarligt stille. Først ser man paa de gamle lave Mure, der omgiver Gaardspladsen, og saa ser man paa den store Flade med de toppede Sten. - Uvilkaarligt tænker man, hvornaar og hvorfra er de mange, mange Sten fragtet hertil. - Saaledes ligger overalt i Købstadens Gaarde de toppede Sten, der for Hundreder af Aar siden er kørt fra Landet ind til Byen.

Det var ikke alene Købstædernes Gaardspladser, der blev belagt med Sten - Paa Landet blev Herregaardenes store Gaardsplads til Avlsgaarden samt Pladsen foran Hovedbygningen belagt med Kampesten; det var et meget stort Arbejde, men sammenlignet med at køre Sten til Købstaden, var Arbejdet lille, da Vejen til Herregaarden var kort.

Vi ser endnu ved de gamle Herregaarde, at et Stykke af Vejen ind til Avlsgaarden er lagt med Sten. — Vejen har været ufremkommelig, saa den sikreste Udvej har været at lægge Stenbro. Det var da ogsaa en gammel Erfaring. Saadanne Veje havde man baade i Oltid og Middelalder. (Se „Fra Ribe Amt” 1936 Side 1 ff.)

I Bogen „Gamle Præstegaarde“ faar vi et lille

Indblik i, hvorledes alle i gamle Dage, ogsaa Præsten og hans Kone, maatte hjælpe eller selv udføre Arbejdet. Det var i Midten af det 16. Aarhundrede, at Præsten Kresten Madsen, Nørskov i Taagerup paa Lolland, selv tækkede sine Huse. Ogsaa Præstekonerne tog fat. I Værum Præstegaard i Jylland i Midten af det 17. Aarhundrede brolagde Præstekonen selv Gaardspladsen.

I Landsbyen var der altid en eller anden, der kunde lægge Stenbro, men vedkommende var ofte optaget af andet Arbejde, og saa kostede det Penge. og Pengene var faa. — I saadan en Situation har Præstekonen i Værum ikke betænkt sig, men selv taget fat paa Brolægningen.

Efterhaanden som Tiden gik, og vi kom frem til Stavnsbaandets Løsning — de store Landboreformers Tid — begyndte Landsbyerne at skifte Udseende. Avlingen forbedredes, og Bygningerne maatte bygges om, det vil sige bygges større.

Denne forøgede Avling førte med, at nu blev der mere Kørsel til og fra Huset eller Gaarden. I Stalden samt i Forstue og Køkken var der Stenbro, og der var Stenbro foran Indgangsdøren. Det var den tiltagende Kørsel og Færden, der gjorde, at Gaardspladsen blev et bundløst Ælte ligesom engang i Købmandsgaarden og Herregaardens Avlsgaard. Den maatte derfor brolægges.

Gaar man ind paa en gammel Bondegaards Gaardsplads, da er det første, man lægger Mærke til, at Gaardspladsens Stenbro er lagt i Fag, det vil sige, at der er blevet lagt en Række dobbelt saa store Sten, end de der kaldtes Haandsten (en Størrelse, der kan tages med en Haand). Saadanne Rækker fortsattes der med over hele Gaardspladsen og næ-

sten altid i Retning Syd—Nord. Mellem Rækkerne (i Fagene) lagdes der almindelige Haandsten, ogsaa kaldet „Stjenbrosten”.

Kampestenen i noget større Størrelse har været af stor Betydning paa anden Maade. Ser vi paa de ældste Huse i Byen eller paa Landet, ser vi, at Kampestenen har været første, faste Fundament, naar der skulle bygges Hus, og det er ikke alene i de gamle Bindingsværkshuse, men ogsaa i Teglstenshusene.

Paa Vejene fra Landsby til Landsby eller fra Købstad til Købstad, de saakaldte Handelsveje, eller Drivervejen undgik man saavidt muligt Sten. Var der et enkelt Sted, at Jorden var sumpet eller et bundløst Pløre, blev et saadant dog fyldt med Sten, men samtidig blev der fyldt en halv eller en hel Alen Sand ovenpaa til at køre paa.

Grunden til, at der saavidt muligt ikke maatte findes Sten paa Vejene, var Vogntøjets Skrøbelighed. Hjulene var helt af Træ og for at bøde paa Sliddet paasømmedes Jernskinner.

Selv efter 1850, da Smedene lærte at lægge hele Ringe omkring Hjulene, var Sten paa Vejene frygtet, og saa sent som Aar 1890, har jeg været med til at have en Spade i Vognen, da vi kørte til Marsken efter Hølæs, fordi vi et bestemt Sted paa Vejen gentagne Gange var stødt paa en stor Sten i Hjulsporet og ikke kunde faa et nyt Spor udenom Stenen; der var saa ikke andet at gøre end at grave Stenen op.

I Hunderup Sogn findes en Vej, der i den Tid af samme Grund var frygtet. — Det var Vejen fra den gamle Herregaard Kjærgaard til Landsbyen Sejstrup, kaldet Stenbrovejen „æ Stjenbrovej”. Vejen

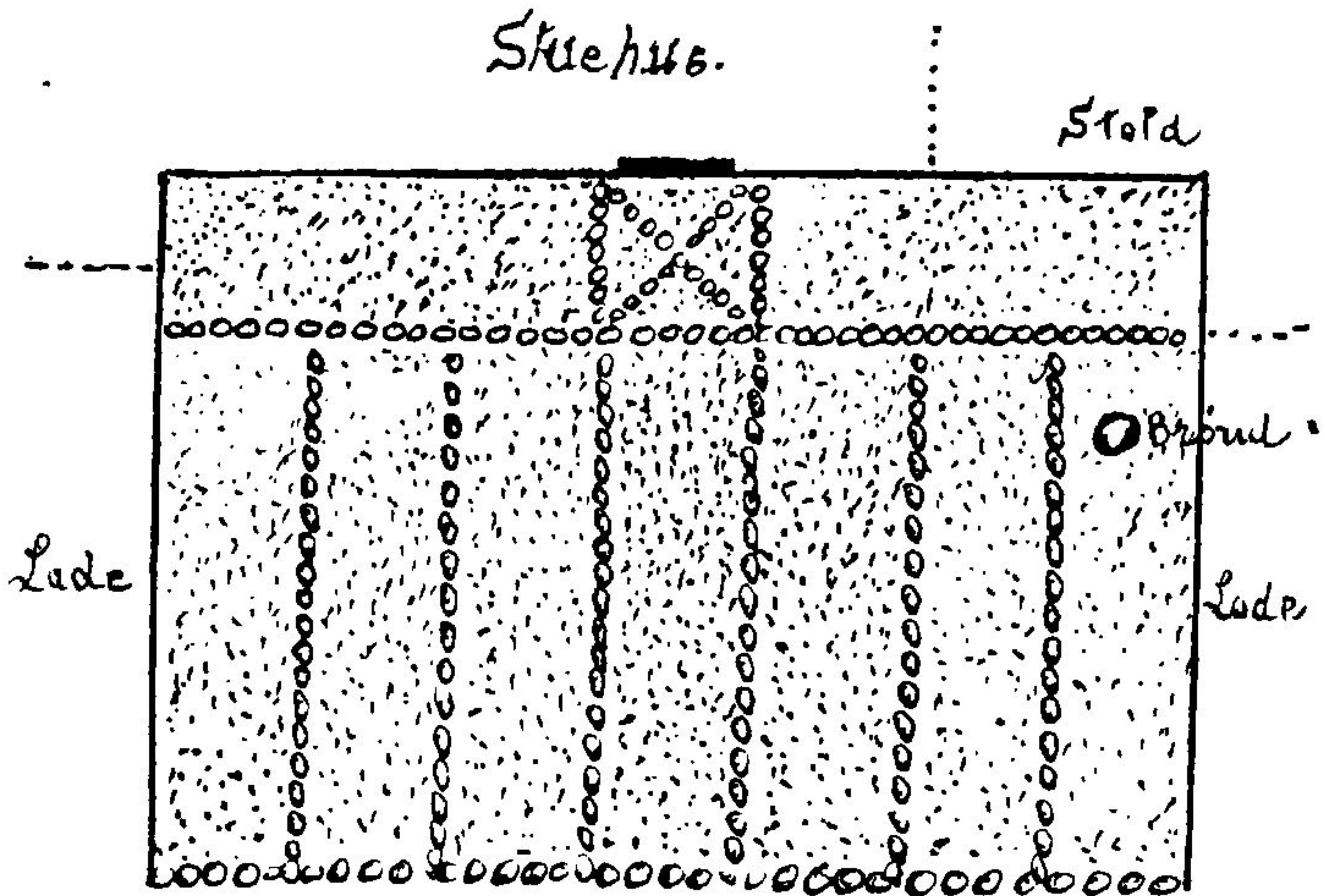
er maaske den ældste anlagte Vej i Sognet. Vejen gaar over en Lavning med Mosebund, der laa mellem Herregaarden og Landsbyen Sejstrup. — At køre udenom denne Lavning tog saa lang Tid, at det meste af Dagen gik, før Bønderne naaede Hovmarken (Herregaardsmarken), derfor blev Vejen anlagt, og for at faa Bunden fast, maatte der køres Sten paa. Mange, mange Læs Sten blev kørt paa, hvor Vejen skulde være, og derefter Sand ovenpaa til at køre i, men Sandlaget var for tyndt, saa Stenene laa mange Steder synlige.

Det var heller ikke saa slemt, mens Vejen kun benyttedes af tomme Vogne. Det var først, efter at Bønderne blev Selvejere, at Vejen blev frygtet og undgaaet.

Mange af Gaardmændene i Sejstrup købte dengang Marskeng i Vilslev Enge; naar om Sommeren Høet skulde køres hjem, var Vejen fra Vilslev til Kjærgaard og med Stenbrovejen til Sejstrup den korteste, men paa Grund af de mange Sten brugte de ikke denne Vej, men en langt længere Vej fra Vilslev over Gredstedbro til Sejstrup.

I 1860—70'erne i Kornsalgstiden begyndte en ny Tid at gro frem, baade i den ene og den anden Retning. I Gaardene forsvandt mange Kampestensgulve i Forstue og Køkken og blev erstattet med Brædegulve. Byggedes der en ny Gaard blev Gaardspladsen stenbrolagt i en smuk, jævn Flade og ikke som tidligere i Fag.

Langsomt, men sikkert skrider Tiden og Udviklingen fremad. Vognene blev efterhaanden sværere bygget, og Træakslerne i Vognene blev erstattet af Jernaksler, og fra det Øjeblik hørte man ikke mere Tale om Sten paa Vejene.

Skitse af Gaardspladsen i mit Barndomshjem i Kragelund. Gaarden blev bygget ca. 1845. — Stuehuset laa mod Syd med to Sidefløje en Øst og en Vestfløj.

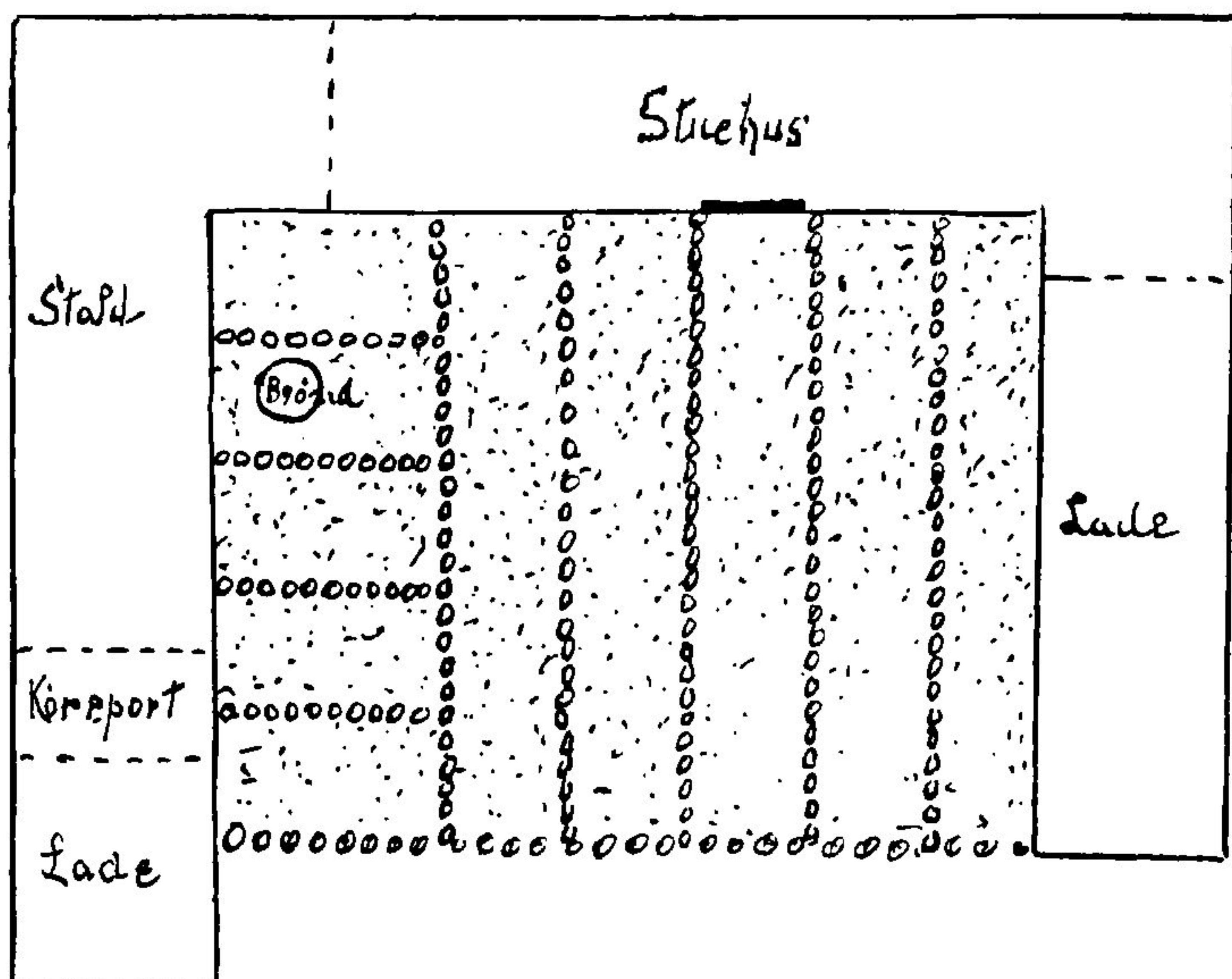
Gaardspladsen var lagt med Sten i Fagvis. Det første Fag laa langs med Stuehuset, og foran Indgangsdøren var der lagt en Firkant med et Kors.

Der fortælles, at Faget langs Stuehuset var det første af Gaardspladsen der blev brolagt, og saa lagdes Fag efter Fag fra den Side hvor Stalden var, indtil hele Gaardspladsen var belagt.

Det tog undertiden flere Aar at faa Gaardspladsen belagt med Sten, derfor blev Stenene lagt i Fag.

I Slutningen af 1880'erne blev der stærkt forøget Færdsel paa Vejene. Det var Mælkevognene til Andelsmejerierne, der hver Dag, Sommer og Vinter skulde køre. Tiden var inde til, at der skulde og maatte gøres noget indgribende for Vejenes Udbedring og Vedligeholdelse.

Næsten overalt ved hver Gaard eller Husmandssted saa man en Skærveslager i Færd med at hamre Kampestenen itu til Grus, som Kommunen købte til Vejene.

Skitse af Kresten Bertelsens Gaardsplads i Hunderup. Gaarden er bygget ca. 1780.

Det første Stykke af Gaardspladsen er lagt over mod Stalden og Køreporten samt omkring Brønden, i smaa korte Fag. — De lange Fag i Retning Syd Nord op mod Stuehuset er lagt senere.

Foran Indgangsdøren laa der to store Sten, der nu er borte.

I hver Landsby var der een eller flere Mænd, der en lang Tid af Aaret arbejdede som Skærveslagere. Øvelse gør Mester, siger det gamle Ord. Det gælder ogsaa Skærveslageren. Tid efter anden lærte han Stenenes vidt forskellige Sammensætning — eller man kan sige — Egenskab at kende. Var det lært, gik Skærveslagning let som en Leg. Saa snart Skærveslageren tog en Sten i Haanden, kunde han se, hvor Hammeren skulde falde, og Stenen brast ved første Slag.

Naar der i Tiden før Aarhundredskiftet skulde bygges en ny Gaard var et af de første Arbejder at faa en stor Dyngge Kampesten kørt til Byggepladsen, først og fremmest til Syld, dernæst til Brolægning i Stalde og Gaardspladsen.

I de følgende Aar efter 1900 skete der store Forandringer. Kampestenene og Menneskene, naar der tales om Husbygning, har paa en Maade forladt hinanden. — Hverken ude eller inde, som Manden sagde, har vi nu Brug for Kampesten. Nu er det Cement og Sandgrus, der har erobret Kampestenenes Plads.

I Marken maa Landmanden stadig døje med Kampesten. Jorden behandles stadig dybere og dybere, derfor vedbliver der at komme Sten frem, der maa køres bort for ikke at være til Hindring for Maskinerne.

Den gamle Landmand kunde glæde sig over at finde en stor, smuk, flad Sten, som han straks vurderede som passende til dette eller hint hjemme i Gaarden. — Saaledes at glædes over en Kampesten fatter Nutidens Pløjemand ikke, thi nu ender alt ved Nybygning eller Reparationer i Cement. I Gaardspladsen bliver der nu lagt nogle Rækker Cementfliser til at gaa paa, og Resten belægges med harpet Grus.

De gamle, brolagte Gaardspladser, der om Sommeren skal luges og fejes flere Gange eller oversprøjtes med Syre for at kvæle Græsset, er ikke i høj Kurs. Derfor ser man flere Steder ved de gamle Gaarde, at Stenene bliver brudt op og erstattet med Cementfliser og Grus.

Tidens Løsen er: Saa lidt Arbejde som muligt, for Arbejdskraften kan ikke skaffes.

Kresten Bertelsens Gaard i Hunderup By og Sogn. Gaardspladsen er belagt med Kampesten, lagt Fagvis. Gaarden er bygget ca. 1780.

BROLÆGGER, STENSLAGER OG STENKLØVER

I mit Barndomssogn Hunderup skelnedes der meget skarpt mellem de tre Benævnelser, naar der taltes om Mænd, der arbejdede med Sten.

En Mand, der kunde lægge Stenbro, kaldtes Bro-lægger, samme Mand tog ogsaa undertiden Akkord paa at slaa Sten i Skærver (slaa en Favn Sten), og saa kaldtes han Stenslager.

Stenkløver var noget helt andet; selv om Stenkløveren lagde Brosten eller slog Skærver, kaldtes han alligevel Stenkløver.

Paa Grænsen mellem Hunderup Sogn og Gørding Sogn var der i min Barndom en stor Hedestrækning, der kaldtes Ilsted Hede. Paa denne Hede boede Kri-

stian Hansen, kendt under Navnet Kristian Stenkløver. Hvorfor denne Mand med Familie søgte et Hjem, et blivende Sted, paa den nøgne sorte Hede, vil vist aldrig blive fuldt opklaret.

Enhver, der kendte Kristian Stenkløver, vilde paa-staa, at han absolut burde have haft et Hjem i en Købstad, hvor hans Evner og Snilde til at arbejde i Sten rigtig kunde være kommet til Udfoldelse.

— — —

Kristian Hansen blev født 30. Juni 1834 i Kirkeby, Farup Sogn ved Ribe.

I Kristians Barndom og Ungdom arbejdede han ved Landbruget, men noget andet optog ham mere, og det var Havet. De frodige Marskenge, der strækker sig fra Havet og næsten helt ind til Kirkeby, var Tumbleplads for raske Drenge og unge Karle. Kristian elskede Engene og Havet og dermed Jagt og Fiskeri. Naar Andetrækket var paa det højeste, da var Kristian ved Havet.

Udlængsel og Eventyrlyst faar Næring ved Havet og i Ensomheden; denne dragende Magt bjergtog Kristian.

Noget maatte der ske. Ungdommens Kraft pressede paa. Kristian rejste til Kristiansfelt, nærmest paa Lykke og Fromme. Her fik han Arbejde hos en Tysker, der havde lidt Landbrug, men ellers var Stenkløver.

Det varede ikke længe, før Kristian blev saa optaget af Kampestensarbejdet, at han fuldt og helt gik op i dette. — Tyskeren forstod at gøre Arbejdet spændende, og det var kun Spænding, der kunde fylde Kristians Tilværelse.

Var der en stor Sten, der skulde kløves, gav Tyskeren sig altid god Tid og undersøgte Stenen me-

get nøje, og sagde saa: „Her skal Kløvehullerne slaas, og saa springer Stenen for nogle enkelte Slag”.

Denne Spænding, om der var taget fejl eller ikke, gjorde Arbejdet interessant.

Tyskeren var Mester i Haandværket samt i at vurdere Sten, og ganske naturligt blev Kristian en iv-

Kristian Hansen, født 30. Juni 1834.

rig Forsker i de forskellige Stenarters Sammensætning. Det var et nødvendigt Led i Haandværket for at kende Stenkløvningens Teknik.

Da et Par Aar var gaaet, rejste Kristian til Hamborg for at søge yderligere Uddannelse samt forsøge at tjene nogle Penge. Sagen var, at en ung Pige Frederikke Frandsen fra Sillerup var blevet Kristians gode Veninde, og begges Ønske var at blive gift og faa et Hjem.

Fra Hamborg drog Kristian til Haderslev og blev gift med Frederikke.

Opholdet i Haderslev blev ikke af lang Varighed.

Saa flyttede de til Ribe, men heller ikke her blev det til mange Aars Ophold.

Fra Ribe rejste Kristian med Hustru og Børn til Hunderup, hvor de lejede et lille Hus, et Stykke nord for Byen lige ved Landevejen mellem Ribe og Varde.

Uro var Kristian Hansens Vuggegave. Det var Barndommen og Ungdommen ved Havet med Ebbe og Flod, den evige Skiften, der ligesom havde smittet Kristians Tanker og Arbejde. Altid nyt, altid noget uprøvet.

Det varede ikke længe, før Kristian saa sig om efter et Stykke Hede, og det var der dengang nok af, men det skulde være god Hede, og det fandt han paa Ilsted Hede i Gørding Sogn, tæt op til Hunderup Sogneskel.

Købe Heden prøvede han ikke, men lejede 15 Tdr. Land for en længere Aarrække.

Kristian havde undersøgt Heden og vidste, at der var en god Lerundergrund. Det første, han gjorde, var at grave og ælte Ler til Sten, som han efter Tørringen brændte i en lille Teglovn, som han selv byggede ved Siden af Lergraven; gode Mortørv skar han paa Heden til Brændsel i Teglovn.

Da Kristian efter nogle Aars Forløb havde Sten nok brændt, var Tømmeret til Huset ogsaa tømret sammen, og saa varede det ikke længe, før et Hus var bygget, alt udført af Kristian selv.

Under Arbejdet paa Heden med Husbygningen var der hvert Aar pløjet et Par Agre af Heden, saaledes at der, samtidig med at Familien flyttede ind i det nye Hjem, ogsaa kunde sættes Køer i Stalden.

Huset blev færdigbygget 1870.

Det ligger nær at spørge, hvorledes Kristian kunde

flytte fra Haderslev, Ribe og til Hunderup, leje Hede, bygge eget Hus samt tjene Føden til Hustruen og Børneflokket, der i Aarenes Løb var blevet til 10.

Til Tider har alt selvfølgelig heller ikke været helt let, men Kristian, der som foran nævnt, altid kaldtes Kristian Stenkløver, var ikke almindelig Arbejdsmand. I mange Miles Omkreds var han kendt, og de store Entreprenører, der paatog sig store Arbejder i Vestjylland, regnede altid med Kristian Stenkløvers Medvirken.

Da Dokhavnen ved Esbjerg blev bygget 1868—74, havde Kristian al Stenkløverarbejde, og tillige var han fast Stenkløver ved Anlæggelsen af Ribe—Bramminge Banen.

Hvor de smaa Vandløb skulde under Banen, byggede Kristian de saakaldte Stenkister. Støbte Cementrør kendtes ikke dengang.

Hvor Vejene førtes over Jernbaneskinneerne, havde Kristian ogsaa meget Arbejde med at tilhugge og lægge Stenene mellem Skinneerne.

Da det store Restaureringsarbejde paa Ribe Domkirke samt Udgravningen blev udført, var Kristian ogsaa med, og nu var den ældste Søn kommet saa vidt, at han var med som Medhjælper ved at hugge og lægge de mange Kopsten, der ligger omkring Kirken.

Af mindre, men ikke ubetydeligere Arbejder har Kristian Stenkløver ombygget flere Stykker af vore gamle Kirkegaardsdiger. — Et smukt Arbejde er et lille Stykke af Kirkegaardsdiget ind mod Skolebygningen i Hunderup.

Sneum Kirkegaardsdige blev engang undermineret af Stormfloden og skred sammen. Det blev overdraget Kristian Stenkløver at bygge Diget op paany.

Gørding Kirkegaardsdige er ogsaa paa et større Stykke repareret af Kristian.

Som Brolægger var han nærmest Kunstner. Evnen til at sortere Sten, saa Overfladen gav et smukt Helhedsindtryk og samtidig let at færdes paa, gjorde, at han ogsaa paa dette Omraade var søgt.

Bygning af Kampestensmur samt Sokler under Nybygninger horte ligeledes til Kristian Stenklovers Dagværk.

Selv noget saa dagligdags som Skærveslagning tog Kristian fat paa, naar ikke bedre betalt Arbejde fandtes. Som Skærveslager var der ingen, der kunde følge Kristian, han slog aldrig et forkert Slag, og derfor voksede Grusdyngen hurtigt. Paa den Maade tjente han større Dagløn ved Akkord end alle de andre.

Naar her fortællles lidt om Kristian Stenklover, maa det ikke glemmes, at Forbindelsen med Havet aldrig blev brudt. Adskillige Baade byggede Kristian i Aarenes Løb ved Hjemmet paa Ilsted Hede. Den nye Baad blev saa kørt gennem Hunderup til Kongeaaen ved Vilslev for saa derfra at sejle til Havet.

En af Sønerne fortalte, at engang blev en ny Baad paa en Trækvogn trukket hjemmefra og til Vilslev. Det var et umenneskeligt Arbejde, rent ud sagt Hesteslid, „men havde min Far sat sig noget i Hovedet, skulde det gennemføres — og,” føjede Sønnen til, „min Far havde Kæmpekræfter.”

Denne Higen efter Havet vedblev at være den store dragende Magt og forlod ikke Kristian Stenklover, før hans Kræfter sagde Stop.

Kristian Stenklover var en stor, smuk Mand med kraftigt Fuldskæg. Hele hans Person virkede dragende paa Mennesker. Det var et haardt Slag for den gamle Mand, da hans udmærkede Hustru døde. I de sid-

ste Aar var det Børnene, der fyldte Kristian Stenkløvers Tilværelse. Det, der særligt glædede den gamle Kæmpe var, at Børnene havde arvet meget af hans Snildhed og hurtige Opfattelsesevne til at klare en vanskelig Opgave, de mødte i deres Gerning.

Kristian Hansen døde 1922 i Bramminge, knap 88 Aar gammel. En ejendommelig Livsskæbne var endt, men Mindet om denne i mange Maader mærkelige, men dygtige Mand, vil leve videre i Slægten.

ANTON NIELSEN BRUN

eller Anton Stenkløver, født i Sejstrup den 30. September 1862

Anton var en stærk og kraftig Dreng, kom tidligt ud at tjene og gjorde Karls Arbejde, saa snart han var konfirmeret.

Da Banen mellem Ribe og Bramminge blev anlagt, var Anton som 15-aarig med i et Arbejdshold af gamle øvede Akkordarbejdere, og han kunde klare sig, enten det var med Spade, Skovl eller Tril-

lebør. Ved Anlæggelsen blev han kendt som Banens yngste Arbejdsmand.

Ved Banearbejdet kom han i Berøring med Kristian Stenkløver; denne stærke Mand, der kunde kløve Sten som ingen anden og samtidig fortælle om Jagt og Fiskeri som de skønneste og mest spændende Eventyr, blev Antons Skæbne.

Fra Banearbejdet drog Anton ud som Tjenestekarl; det var kun et Aar hjemme paa Egnen, saa rejste han til Sønderjylland, hvor Lønnen var meget større. — I flere Aar tjente han hos Diggreve Kresten Jensen i Ballum og derefter i Emmerlev.

Derfra rejste han hjem for senere at komme i Soldatertjeneste som Marinesoldat med Korvetten „Jylland“, der næsten skulde paa Jordomsejling, i det mindste rundt om Afrika. Det var en Oplevelse, som Anton ofte talte om og sagde: „Vi var i Spanien og derfra langs Afrikas Kyst til Australien, derfra tilbage til Ægypten og saa til Grækenland. Vi kom til Athen netop som en Tronfølger blev født, og vi saluterede med vore Kanoner. — Vi var Genstand for stor Opmærksomhed, fordi vi var fra Danmark“.

Saa længe Anton Bruun levede fortalte han om Marinesoldatens Oplevelser ude i Verden. Historierne blev saa stærk farvede under Antons enestaaende Evne til at fortælle, at Tilhørerne følte det som Underholdning. Det fornøjeligste var, at Anton selv troede paa sine Fortællinger. En af de mest spændende Historier var naar Anton fortalte om Oplevelserne i Spanien, hvor han sammen med mange andre af de danske Jens'er var til Bal, og her dansede han med „en af de spanske Prinsesser“, — Antons Øjne lyste og lynede, naar han fortalte om dette — da

saa han i Tankerne de smukke, sorthaarede Spanierinder.

Da Anton kom hjem fra Soldatertjenesten, blev han gift og fik et lille Husmandssted i Sejstrup. — Her kom han til at bo i Nærheden af Kristian Stenkløver — og saa vaagnede for Alvor Lysten i Anton til dette Arbejde.

Kristian Stenkløver havde dengang langt mere Arbejde, end han kunde overkomme. Anton kom derfor med, og det var Arbejde, der rigtig passede ham.

Hver Sommer i adskillige Aar paa Sct. Hansdag forlod Anton sin Stenhammer, tog Leen paa Ryggen og vandrede til Ballum for at slaa Græs i Marskenge. Det var et Arbejde, der gav gode Penge.

Anton var kendt paa Egnen, og saa snart han kom, var der flere, der kaldte paa ham. — Anton var meget dygtig til at slaa Græs, derfor vilde de gerne have ham.

Da Anton i flere Aar havde været med Kristian Stenkløver, begyndte han selv at paatage sig Arbejde med Kampesten. — Livet tegnede sig tilsyneladende godt for Anton og Familien; men pludselig kom Sorgen. Uventet døde Antons gode og trofaste Hustru, kun 34 Aar gammel fra fire mindreaarige Børn.

Det saa i Øjeblikket meget mørkt ud for Hjemmet, men saa tog Anton en rask Beslutning: han opløste Hjemmet, de fire Børn kom ud i Pleje, Gaardmandshjemmene vilde gerne have dem, da baade Forældre og Børn var godt lidt. — Det var en stor Overgang for Børnene, men heldigvis er det senere i Livet gaaet dem godt.

Anton druknede Sorgen i Arbejde og satte alt ind paa at være et godt Eksempel for Børnene. Foru-

den Stenhuggerarbejde paatog Anton sig undertiden Entreprenørarbejder eller tog Formandsplads ved større Arbejder. Da det lille Dige paa Manø blev anlagt, var han Formand der.

Indhegningen omkring Anders Sørensen Vedels Statue i Ribe. De smukke tilhugne Sten, med Lænker imellem, er udført af Anton Nielsen Bruun.

Af Entreprenørarbejder udførte han en større Afvandingskanal ved Foldingbro og ligeledes en Afvandingskanal i Vilslev Sønderenge. — Vedsaadanne Arbejder havde han 20—25 Mand i Arbejde for længere Tid.

Som Stenkløver blev Anton kendt for at være meget dygtig. Kristian Stenkløver havde været en god Læremester.

Anton smittedes ogsaa en Del af Kristian Stenklovers Uro, det var stadig nyt, nyt, nyt. Anton eksperimenterede næsten med alt tænkeligt. Engang byggede han en lille Vindmotor, der skulde slibe Kampesten til Gravmonumenter, og det var anstillet saaledes, at det hele kunde passe sig selv baade Nat og Dag; men det at passe sig selv er lettere sagt end sket. Vandet, der hele Tiden skulde løbe paa Slibestenen, stoppede, og Stenene blev gloende saa de skiltes i Tusinde Stykker; men Anton var aldrig forknyt, altid havde han en ny Plan.

Men trods alt var det Stenklovningen, der fyldte Antons Tilværelse, og i Aarenes Løb er det mange Arbejder, han har udført, og som vil blive staaende som Minde om en dygtig Haandværker.

Nogle enkelte Arbejder kan nævnes.

Et Aar forlangte Kirkesynet over Gørding Kirke, at Taarnet skulde fundamenteres, ellers vilde det falde ned. En Ingeniør blev tilkaldt og sagde, at det halve af Taarnet helt oppe fra maatte brydes ned, ellers kunde det ikke lade sig gøre, og det vilde koste mange Penge.

Kirkeudvalget var ikke glad for den store Bekostning, og saa sendte det Bud til Anton Stenklover for at høre, hvad han mente om Kirketaarnet. Anton gik og spekulerede en Dags Tid, saa sagde han til Udvalget, at han nok kunde undermure Taarnet, som det stod.

Kirkeudvalget blev glad, og Anton tog fat paa Arbejdet, der helt og fuldt lykkedes, og der har ikke siden været Ængstelse for Taarnet.

Kirkeportene eller „æ Stætter” til Kirkegaarden i Gørding var faldefærdige, og da der nu var kørt mange Læs Kampesten til Undermuring af Taarnet,

og mange Sten var tilovers, talte Kirkeudvalget med Anton, om det ikke kunde være passende at bygge nogle helt nye af Kampesten.

Anton kom med en Skitse, som han mente kunde

Stensøjler ved Indgangen til Kirkegaarden i Gørding, som Anton Nielsen Bruun byggede.

passe i Stilen med Kirkens gamle Kampestenskvadere. Udvalget var tilfreds med Skitsen, og Anton byggede nye Indgange til Kirkegaarden.

Et andet Stykke Kirkegaardsarbejde lavede han i Jernved. Kirkegaardsdiget var paa et stort Stykke skredet sammen, og ogsaa dette Arbejde udførte Anton tilfredsstillende.

Et meget smukt Arbejde har Anton udført ved Tilhugningen af de smukke Sten med Lænker imellem, der staar omkring Anders Sørensen Vedels Sta-

tue i Anlægget ved Ribe. Dette Arbejde vidner baade om Snilde og Dygtighed. .

I Aarenes Løb byggede Anton mange Kampestensmure og lagde mange Brosten i Gaardspladser og Stalde, og det var altid smukt Arbejde.

Som ældre Mand flyttede Anton til Sønnen Frederik Bruun i Ilsted, hvor han havde et godt Hjem.

En uhelbredelig Sygdom plagede ham de sidste Aar. Den 1. September 1940 døde Anton Bruun paa Sct. Josephs Hospital i Esbjerg.

Ved Begravelsen talte Præsten smukt om Manden — Mesteren Anton Bruun og føjede til, at et smukkere Minde kan en Mand vist næppe sætte over sit Livs Arbejde end de smukke „Stætter” eller Kampestensindgange til Gørding Kirkegaard.

— — —

I Foranstaaende er forsøgt at tegne et ganske lille beskedent Billede af to særprægede Mænd — men meget dygtige Haandværkere til at arbejde i Sten. — Begge havde deres Hjem langt fra By og Handelsplads paa et Stykke Hede, men de to Mænd udførte et meget stort Livsarbejde og var som saadan to gode Sønner for vort Fædreland.
